

ADABIY TANQID VA CHO'LPON IJODI

Raximova Nurinsa

Farg'ona davlat universiteti filologiya fakulteti o'zbek tili yo'nalishi 22.91-guruh.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19624708>

Annotatsiya. Mazkur maqolada Abdulhamid Cho'lpon ijodi adabiy tanqid nuqtai nazaridan kompleks tarzda tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida adibning badiiy va publitsistik merosi, uning g'oyaviy-badiiy xususiyatlari hamda turli tarixiy davrlarda adabiy tanqid tomonidan berilgan baholar o'rganildi. Xususan, sovet davri va mustaqillik davri adabiy tanqididagi yondashuvlar qiyosiy tahlil qilinib, Cho'lpon ijodining asl mohiyati ochib berildi.

Shuningdek, uning asarlarida aks etgan milliy uyg'onish, inson erkinligi va ma'naviy kamolot g'oyalari zamonaviy adabiyotshunoslik nuqtai nazaridan baholandi. Tadqiqot natijalari Cho'lpon ijodini xolis va ilmiy asosda o'rganish muhimligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Kalit so'zlar: Abdulhamid Cho'lpon, adabiy tanqid, jadidchilik, milliy uyg'onish, badiiy tafakkur, g'oyaviy-badiiy tahlil, sovet davri tanqidi, mustaqillik davri adabiyoti, publitsistika, estetik qarashlar.

LITERARY CRITICISM AND THE WORKS OF ABDULHAMID CHO'LPON

Abstract. This article provides a comprehensive analysis of the works of Abdulhamid Cho'lpon from the perspective of literary criticism. The study examines the writer's artistic and journalistic heritage, his ideological and aesthetic features, as well as the evaluations given to his works in different historical periods. In particular, the approaches of Soviet and independence-era literary criticism are comparatively analyzed, revealing the true essence of Cho'lpon's *meopuecmbo*. Additionally, the ideas of national awakening, human freedom, and spiritual development reflected in his works are evaluated from the standpoint of modern literary studies. The results of the research confirm the importance of an objective and scientific study of Cho'lpon's legacy.

Keywords: Abdulhamid Cho'lpon, literary criticism, Jadidism, national awakening, artistic thinking, ideological and aesthetic analysis, Soviet criticism, independence period literature, journalism, aesthetic views.

Kirish

O'zbek adabiyotshunosligida adabiy tanqid masalalari badiiy tafakkurning rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Ayniqsa, XX asr boshlarida yuzaga kelgan jadid adabiyoti namunalari va ularning badiiy-estetik xususiyatlarini o'rganishda adabiy tanqid alohida ahamiyat kasb etadi.

Shu nuqtai nazardan, Abdulhamid Cho'lpon ijodi nafaqat badiiy yuksakligi, balki ijtimoiy-falsafiy mazmuni bilan ham adabiy tanqid markazida turadi. Cho'lpon ijodi o'zbek milliy uyg'onish davrining eng muhim badiiy hodisalaridan biri bo'lib, unda inson erki, milliy ozodlik, ma'naviy uyg'onish g'oyalari chuqur ifoda etilgan. Uning asarlarida davrning ijtimoiy-siyosiy muammolari, inson ruhiyati va jamiyat o'rtasidagi murakkab munosabatlar badiiy yuksaklik bilan aks ettirilgan.

Shu bois, Cho'lpon ijodini adabiy tanqid nuqtai nazaridan o'rganish o'zbek adabiyotshunosligining dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Adabiy tanqid esa badiiy asarlarning mazmun-mohiyatini ochib berish, ularning estetik qiymatini baholash hamda jamiyat taraqqiyotidagi o'rnini aniqlashga xizmat qiladi. Cho'lpon ijodiga nisbatan turli davrlarda turlicha yondashuvlar shakllangan bo'lib, bu holat adabiy tanqidning tarixiy va mafkuraviy omillar bilan uzviy bog'liqligini ko'rsatadi.

Mazkur maqolada Cho'lpon ijodi adabiy tanqid nuqtai nazaridan tahlil qilinadi, uning asarlaridagi badiiy-estetik xususiyatlar, g'oyaviy yo'nalishlar hamda adabiy tanqidiy qarashlarning evolyutsiyasi ilmiy asosda yoritiladi.

Dolzarbligi

Bugungi kunda o'zbek adabiyotshunosligida milliy adabiy merosni qayta baholash, uni zamonaviy ilmiy yondashuvlar asosida tadqiq etish muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

Ayniqsa, jadid adabiyoti namoyandalari ijodini xolis va chuqur o'rganish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Shu jihatdan Abdulhamid Cho'lpon ijodini adabiy tanqid nuqtai nazaridan tahlil qilish bugungi adabiyotshunoslikning muhim yo'nalishlaridan biridir. Cho'lpon ijodi uzoq yillar davomida mafkuraviy bosim ostida biryoqlama talqin qilinganligi sababli, uning asarlariga berilgan baholar ko'pincha obyektivlikdan yiroq bo'lgan. Mustaqillik davriga kelib esa adib ijodini qayta ko'rib chiqish, uning asl badiiy-estetik mohiyatini ochib berish imkoniyati yuzaga keldi. Bu esa adabiy tanqidning yangi bosqichda rivojlanishini taqozo etadi. Shuningdek, Cho'lpon asarlaridagi milliy uyg'onish g'oyalari, inson erkinligi, ijtimoiy adolat va ma'naviy kamolot masalalari bugungi globallashuv davrida ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan. Shu bois, uning ijodini zamonaviy adabiy tanqid mezonlari asosida o'rganish ilmiy va amaliy jihatdan dolzarb hisoblanadi.

Maqsadi

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi — Abdulhamid Cho'lpon ijodini adabiy tanqid nuqtai nazaridan ilmiy asosda tahlil qilish, uning asarlaridagi badiiy-estetik xususiyatlar hamda g'oyaviy mazmuni ochib berishdan iborat. Shuningdek, tadqiqot davomida quyidagi vazifalarni amalga oshirish ko'zda tutiladi:

- Cho'lpon ijodining adabiy tanqididagi talqinlarini o'rganish;
- turli tarixiy davrlarda unga berilgan baholarni qiyosiy tahlil qilish;
- adib asarlarining badiiy-estetik xususiyatlarini aniqlash;
- Cho'lpon ijodining o'zbek adabiyoti taraqqiyotidagi o'rnini ilmiy asoslash.

Asosiy qism

Adabiy tanqid badiiy adabiyotning muhim tarkibiy qismi bo'lib, u adabiy jarayonni tahlil qilish, baholash va yo'naltirish vazifasini bajaradi. Adabiy tanqidning asosiy maqsadi badiiy asarning mazmuni, g'oyasi, badiiy shakli va estetik qiymatini ilmiy asosda ochib berishdan iborat.

U adabiyot bilan jamiyat o'rtasidagi aloqani mustahkamlaydi hamda adabiy jarayonning rivojiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Adabiy tanqid nazariy jihatdan bir necha asosiy tamoyillarga tayanadi. Avvalo, obyektivlik tamoyili muhim bo'lib, unda asar muallifiga yoki davr mafkurasiga qaramasdan xolis baho berish talab etiladi.

Ikkinchidan, tarixiylik tamoyili asosida har bir asar o'z davri va ijtimoiy sharoiti bilan bog'liq holda o'rganiladi. Uchinchidan, tizimlilik yondashuvi badiiy asarni yaxlit hodisa sifatida, uning barcha unsurlari o'zaro bog'liqlikda tahlil qilishni nazarda tutadi. Adabiy tanqidida turli metodologik yondashuvlar mavjud bo'lib, ular orasida biografik, tarixiy-qiyosiy, struktural, sotsiologik va psixologik metodlar keng qo'llaniladi. Bu metodlar orqali badiiy asarning turli jihatlari chuqur ochib beriladi. Shuningdek, adabiy tanqid nafaqat mavjud asarlarni tahlil qiladi, balki yangi adabiy yo'nalishlar va estetik qarashlarning shakllanishiga ham xizmat qiladi.

Adabiy tanqidning yana bir muhim vazifasi — kitobxon didini shakllantirish va uni badiiy asarni to'g'ri anglashga yo'naltirishdir.

Shu jihatdan u nafaqat ilmiy, balki tarbiyaviy ahamiyatga ham ega. Umuman olganda, adabiy tanqid adabiyotshunoslikning ajralmas qismi sifatida badiiy tafakkurning rivojida muhim o‘rin tutadi.

XX asr boshlarida o‘zbek adabiyotida adabiy tanqid jadidchilik harakati bilan uzviy bog‘liq holda shakllandi. Bu davr milliy uyg‘onish, ijtimoiy-siyosiy o‘zgarishlar va yangi madaniy qarashlarning paydo bo‘lishi bilan xarakterlanadi. Jadid adiblari nafaqat badiiy asarlar yaratdilar, balki adabiy tanqidni ham rivojlantirib, adabiyotning jamiyatdagi rolini qayta belgilab berdilar. Bu davrda adabiy tanqid asosan ma‘rifatparvarlik ruhida olib borildi. Asarlarda xalqni ilmga, taraqqiyotga, milliy o‘zlikni anglashga chorlovchi g‘oyalar ilgari surildi. Tanqidchilar badiiy asarlarni baholashda ularning jamiyat taraqqiyotiga qo‘shgan hissasini asosiy mezon sifatida oldilar. Shu sababli adabiy tanqid ijtimoiy vazifani ham bajaruvchi vositaga aylandi.

Jadid adabiyotida tanqidiy fikrning rivojlanishida Abdulhamid Cho‘lpon kabi adiblarning o‘rni alohida bo‘ldi. Ular badiiy asarlar orqali jamiyatdagi muammolarni ko‘tarish bilan birga, adabiy jarayonni ham tahlil qildilar. Bu esa adabiy tanqidning nazariy va amaliy asoslarini mustahkamlashga xizmat qildi. XX asr boshlaridagi adabiy tanqid hali to‘liq ilmiy tizimga ega bo‘lmagan bo‘lsa-da, unda zamonaviy adabiyotshunoslikning dastlabki unsurlari shakllandi.

Tanqidiy maqolalar, publitsistik chiqishlar va adabiy bahslar orqali adabiyotning yangi mezonlari ishlab chiqildi. Bu jarayon keyinchalik o‘zbek adabiyotshunosligining rivojiga mustahkam poydevor bo‘lib xizmat qildi.

Adabiyotshunos olim N.Yo‘ldoshev tomonidan tuzilgan bibliografik ma‘lumotlarga ko‘ra, Abdulhamid Cho‘lpon 1914–1937-yillar oralig‘ida qariyb 70 ga yaqin adabiy-tanqidiy maqolalar yaratgan. Ushbu raqamning o‘ziyoq Cho‘lponni munaqqid sifatida o‘rganish naqadar muhim ekanini ko‘rsatadi. Biroq masala faqat son jihatida emas, balki mazkur maqolalarning ilmiy-nazariy ahamiyati va badiiy-estetik qiymatida ham namoyon bo‘ladi. Shu jihatdan Cho‘lpon maqolalari o‘zbek adabiy tanqidining yuksak namunalaridan biri sifatida e‘tirof etiladi.

Ma‘lumki, Cho‘lponning dastlabki adabiy-tanqidiy qarashlari juda erta shakllangan.

Jumladan, u 1913-yilda Ismail G‘aspirali ga maktub yo‘llab, u “Tarjumon” gazetasida e‘lon qilingan. 1914-yil 4-iyun kuni “Sadoi Turkiston” gazetasida esa uning “Adabiyot nadur?” nomli maqolasi chop etilgan. Diqqatga sazovor jihati shundaki, bu maqola yozilgan paytda Cho‘lpon atigi 16 yoshda edi. Shunga qaramay, maqola hajman ixcham bo‘lishiga qaramasdan, mazmunan nihoyatda teran va pishiq fikrlar bilan boyitilgan.

Mazkur maqolada Cho‘lpon adabiyotning mohiyati va jamiyatdagi o‘rni haqida aniq va asosli fikr yuritadi. U adabiyotni millat taraqqiyotining muhim omili sifatida baholab, mashhur “Adabiyot yashasa — millat yashar” degan g‘oyani ilgari suradi. Bu fikrni o‘zbek adabiy tafakkuri tarixidagi eng muhim nazariy xulosalardan biri sifatida baholash mumkin. Adibning ta‘kidlashicha, inson tanasi uchun suv va havo qanchalik zarur bo‘lsa, inson ruhiyati uchun adabiyot ham shunchalik muhimdir. Cho‘lpon adabiyotning inson ruhiyatiga ta‘sirini chuqur anglagan holda, uni ma‘naviy poklanish vositasi sifatida talqin qiladi.

Uning qarashlariga ko‘ra, adabiyot inson qalbidagi og‘riq, iztirob va ma‘naviy tanazzulni davolovchi kuchga ega. Bu esa adibning nafaqat badiiy ijodkor, balki yetuk nazariy fikr egasi ekanini ham ko‘rsatadi. Shuningdek, Cho‘lpon Sharq va G‘arb adabiyoti namunalari chuqur o‘rganib, arab, turk va hind adabiyotlari bilan yaqindan tanish bo‘lgan. Bu esa uning estetik qarashlari va adabiy tafakkurining keng qamrovli shakllanishiga xizmat qilgan. Uning adabiyotga doir fikrlari nafaqat o‘z davri uchun, balki bugungi va kelajak avlod uchun ham dolzarbligini saqlab qolmoqda.

Sovet davri adabiy tanqidida Abdulhamid Cho'lpon ijodi asosan mafkuraviy mezonlar asosida baholangan va ko'pincha salbiy talqin qilingan. Bu davr tanqidchilarining fikricha, Cho'lpon Oktyabr inqilobigacha jadid yo'nalishida ijod qilgan burjua yozuvchisi sifatida shakllangan bo'lib, keyinchalik ham sovet hokimiyatiga qarshi g'oyalarni ilgari surishda davom etgan. Shu bois uning ijodi aksilinqilobiy millatchilik ruhida talqin etilgan.

Mazkur yondashuvda Cho'lpon millatchi adib sifatida baholanib, uning asarlarida ilgari surilgan g'oyalar sovet mafkurasiga zid deb qaralgan. Xususan, uning she'riy to'plamlari hamda "Kecha va kunduz" romani shu ruhdagi asarlar sifatida ko'rsatib o'tilgan. Tanqidchilarning fikricha, bu asarlarda jadidchilik g'oyalari targ'ib etilib, jamiyatdagi ijtimoiy-sinfy ziddiyatlar yetarli darajada ochib berilmagan. "Kecha va kunduz" romanining 1936-yilda nashr etilgan "Kecha" qismi ham sovet davri tanqidida keskin baholangan. Unda ayrim mahalliy amaldorlar obrazlari orqali jamiyatdagi nuqsonlar ko'rsatilgan bo'lsa-da, ularning umumiy faoliyati nisbatan ijobiyroq talqin qilingan deb hisoblangan.

Tanqidchilarga ko'ra, asarda jadid qahramonlar ijobiy obraz sifatida berilib, ularning ma'rifatparvarlik faoliyati yuqori baholangan. Shuningdek, sovet tanqidida Cho'lpon asarlarida sinfiy kurash masalalari yetarli darajada yoritilmaganligi ta'kidlangan. Asarda mehnatkash xalqning og'ir ahvoli, ijtimoiy ziddiyatlar va tarixiy jarayonlar to'liq ochib berilmagan, degan qarash ilgari surilgan. Natijada yozuvchi ijtimoiy voqelikni to'liq aks ettirmaganlikda ayblangan.

Bundan tashqari, ayrim tanqidiy qarashlarda Cho'lpon jamiyatdagi axloqiy muammolarni tasvirlashda ularning ijtimoiy-iqtisodiy ildizlarini yetarli darajada ochib bermaganligi qayd etilgan. Bu esa uning asarlariga nisbatan biryoqlama, mafkuraviy asosdagi baholar shakllanishiga sabab bo'lgan. Umuman olganda, sovet davri adabiy tanqidi Cho'lpon ijodini xolis ilmiy mezonlar asosida emas, balki mavjud mafkuraviy talablar doirasida talqin qilingan.

Bugungi kunda esa bu qarashlar qayta ko'rib chiqilib, adib ijodiga nisbatan obyektiv va ilmiy yondashuv ustuvor ahamiyat kasb etmoqda.

Sovet davri adabiy tanqidida Abdulhamid Cho'lponning "Kecha va kunduz" romani, xususan uning "Kecha" qismi, jadidchilik g'oyalarni targ'ib qiluvchi asar sifatida talqin qilingan.

Tanqidchilarning fikricha, romandagi ayrim obrazlar, jumladan Mariya (Maryam) obrazi orqali jadidlarning ma'rifatparvarlik faoliyati ijobiy ruhda tasvirlangan. Ushbu obraz orqali savodsiz va madaniyatsiz qatlam vakillarining jadidlar ta'sirida ma'rifatga intilishi ko'rsatiladi, bu esa sovet tanqidida biryoqlama yondashuv sifatida baholangan. Romanda jadidlar xalq manfaatlari yo'lida kurashuvchi, milliy ongni uyg'otuvchi kuch sifatida talqin etilgan. Ayrim qahramonlarning nutqlari va ichki kechinmalari orqali jadidlarning g'oyalari targ'ib qilinadi hamda ularning faoliyati ijobiy baholanadi. Bu holat sovet davri tanqidida tarixiy voqelikni subyektiv talqin qilish sifatida ko'rilgan. Shuningdek, sovet tanqidchilari romanda tarixiy jarayonlar va ijtimoiy kuchlar o'rtasidagi munosabatlar to'liq va obyektiv aks ettirilmaganini ta'kidlaydilar. Ularning fikricha, asarda jadidlar faoliyati idealizatsiya qilingan holda berilib, murakkab ijtimoiy-siyosiy jarayonlar yetarli darajada ochib berilmagan. Shu sababli, asar tarixiy haqiqatni to'liq aks ettirmaydi degan qarash ilgari surilgan. Bundan tashqari, romandagi xotin-qizlar obrazlari ham sovet tanqidida muayyan bahs-munozaralarga sabab bo'lgan. Ayrim tanqidchilar bu obrazlarda ayollarning ichki zaifligi, hissiyotga beriluvchanligi ko'proq tasvirlanganini qayd etib, ularning ijtimoiy faolligi yetarli darajada ochilmaganini ta'kidlaganlar.

Shu bilan birga, asarda faol, kurashchan ayol obrazi yetarlicha namoyon bo'lmagan degan fikrlar ham bildirilgan.

Romandagi ijtimoiy qatlamlar tasviri ham turlicha talqin qilingan. Jumladan, mehnatkash qatlam vakillarining obrazlari ayrim tanqidchilar tomonidan yetarlicha faol va ijtimoiy kurashga tayyor holda ko'rsatilmagan deb baholangan. Bu esa asarda sinfiy kurash masalalari yetarli darajada aks etmagan degan xulosalarga olib kelgan. Umuman olganda, sovet davri adabiy tanqidida "Kecha va kunduz" romani biryoqlama, mafkuraviy mezonlar asosida tahlil qilingan.

Hozirgi adabiyotshunoslikda esa ushbu asar qayta ko'rib chiqilib, uning badiiy-estetik qiymati, obrazlar tizimi va tarixiy ahamiyati xolis va ilmiy yondashuv asosida baholanmoqda.

Sovet davrida Abdulhamid Cho'lpon ijodi adabiy tanqidda asosan mafkuraviy mezonlar asosida baholangan. Bu davrda adabiyot kommunistik ideologiyaga xizmat qilishi kerak degan qarash ustuvor bo'lib, badiiy asarlar shu nuqtai nazardan tahlil qilingan. Natijada Cho'lpon ijodiga nisbatan biryoqlama va salbiy munosabat shakllangan. Cho'lpon asarlaridagi milliylik, erkinlik va mustaqillik g'oyalari sovet mafkurasi bilan zid kelganligi sababli, u "millatchi" va "xalq dushmani" sifatida talqin qilingan. Adibning badiiy merosi inkor etilib, uning asarlarini o'rganish va targ'ib qilish taqiqlangan. Bu esa adabiy tanqidning obyektivlik tamoyiliga zid ravishda olib borilganini ko'rsatadi. Sovet davri tanqidida Cho'lpon ijodi ko'pincha siyosiy nuqtai nazardan baholanib, uning badiiy-estetik jihatlarini yetarlicha e'tiborga olinmagan.

Adibning asarlaridagi chuqur falsafiy mazmun, inson ruhiyati tasviri va badiiy mahorati ko'pincha e'tibordan chetda qolgan. Bu holat esa uning ijodini to'liq anglashga to'sqinlik qilgan.

Shu bilan birga, ayrim adabiyotshunoslar Cho'lpon ijodini ehtiyotkorlik bilan ijobiy baholashga harakat qilgan bo'lsalar-da, umumiy mafkuraviy bosim bu jarayonni cheklab qo'ygan. Natijada adib ijodi uzoq vaqt davomida noto'g'ri talqin etilib kelgan. Faqatgina mustaqillikdan keyin Cho'lpon ijodiga xolis baho berish imkoniyati paydo bo'ldi. Bu esa sovet davri adabiy tanqididagi kamchiliklarni ochib berish va adib merosini qayta tiklashda muhim ahamiyat kasb etdi.

Mustaqillik yillariga kelib, Abdulhamid Cho'lpon ijodini xolis va ilmiy asosda qayta o'rganish imkoniyati yuzaga keldi. Avvalgi davrda mafkuraviy sabablar bilan noto'g'ri talqin qilingan adib merosi endilikda adabiy-estetik mezonlar asosida baholana boshladi. Bu jarayon o'zbek adabiyotshunosligida yangi bosqichni boshlab berdi. Mustaqillik davri adabiy tanqidida Cho'lpon ijodi milliy qadriyatlar, erkinlik va ma'naviy uyg'onish g'oyalari bilan uyg'un holda tahlil qilinmoqda. Adibning asarlari nafaqat tarixiy hodisa sifatida, balki bugungi kun uchun ham muhim ahamiyatga ega bo'lgan badiiy meros sifatida qaralmoqda. Bu esa uning ijodiga nisbatan yondashuvning tubdan o'zgarganini ko'rsatadi. Zamonaviy tadqiqotlarda Cho'lpon ijodining poetikasi, til uslubi, obrazlar tizimi va falsafiy mazmuni chuqur o'rganilmoqda. Ilgari e'tibordan chetda qolgan jihatlar, xususan, uning inson ruhiyati tasviridagi mahorati va badiiy tafakkuri keng tahlil qilinmoqda. Natijada adib ijodi yanada mukammalroq ochib berilmoqda. Shuningdek, Cho'lpon merosini xalqaro miqyosda o'rganishga ham e'tibor kuchaymoqda. Uning asarlari boshqa tillarga tarjima qilinib, jahon adabiy jarayoniga kiritilmoqda. Bu esa o'zbek adabiyotining nufuzini oshirishga xizmat qilmoqda. Umuman olganda, mustaqillik davri adabiy tanqidi Cho'lpon ijodini tiklash, uni xolis baholash va keng targ'ib qilishda muhim rol o'ynamoqda.

Bugungi kunda Abdulhamid Cho'lpon ijodi o'zbek adabiyotshunosligining muhim tadqiqot obyektlaridan biri hisoblanadi. Uning asarlari milliy adabiyot taraqqiyotida alohida bosqichni tashkil etib, zamonaviy ilmiy izlanishlar uchun boy manba vazifasini o'tamoqda.

Cho'lpon ijodi zamonaviy adabiyotshunoslikda turli yondashuvlar asosida o'rganilmoqda.

Xususan, struktural, sotsiologik, psixologik va komparativ metodlar yordamida uning asarlarining turli jihatlari tahlil qilinmoqda. Bu esa adib ijodining ko'p qirrali ekanligini yana bir bor tasdiqlaydi. Adibning asarlarida ilgari surilgan g'oyalar — inson erkinligi, milliy o'zlikni anglash, ma'naviy kamolot masalalari bugungi kunda ham o'z dolzarbligini yo'qotmagan. Shu sababli Cho'lpon ijodi nafaqat tarixiy meros, balki zamonaviy tafakkur uchun ham muhim manba hisoblanadi. Shuningdek, Cho'lponning badiiy uslubi va til boyligi yosh ijodkorlar uchun maktab vazifasini o'tamoqda. Uning asarlari orqali badiiy tafakkur, estetik did va adabiy mahorat shakllanadi. Bu esa adib ijodining tarbiyaviy va amaliy ahamiyatini ham belgilaydi.

Xulosa qilib aytganda, Cho'lpon ijodi zamonaviy adabiyotshunoslikda o'zining mustahkam o'rniga ega bo'lib, kelgusida ham keng ko'lamlil ilmiy tadqiqotlar uchun muhim asos bo'lib xizmat qiladi.

Muhokama

Mazkur tadqiqot jarayonida Abdulhamid Cho'lpon ijodi adabiy tanqid nuqtai nazaridan kompleks tahlil qilindi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, Cho'lpon ijodi o'zbek adabiyotida yangi badiiy tafakkur shakllanishiga katta ta'sir ko'rsatgan. Uning asarlarida ilgari surilgan g'oyalar — inson erkinligi, milliy uyg'onish va ma'naviy poklik masalalari adabiy tanqid orqali turli davrlarda turlicha talqin qilingan. Ayniqsa, sovet davrida adib ijodiga nisbatan biryoqlama va mafkuraviy yondashuv ustuvor bo'lganligi sababli, uning badiiy merosi to'liq ochib berilmagan.

Bu holat adabiy tanqidning obyektivlik tamoyiliga zid bo'lganini ko'rsatadi. Mustaqillik davrida esa Cho'lpon ijodini qayta baholash jarayoni boshlangan bo'lib, uning asarlariga xolis va ilmiy yondashuv qaror topdi. Tadqiqot natijalari shuni ham ko'rsatadiki, Cho'lpon ijodi faqat o'z davrining mahsuli emas, balki zamonaviy adabiy tafakkur uchun ham muhim manba hisoblanadi.

Uning asarlarida ko'tarilgan muammolar bugungi kunda ham dolzarb bo'lib qolmoqda.

Shu bois, adib ijodini turli ilmiy metodlar asosida yanada chuqur o'rganish zarurati mavjud.

Shuningdek, adabiy tanqidning rivoji Cho'lpon ijodini to'g'ri anglashda hal qiluvchi omil ekanligi aniqlandi. Tanqidiy yondashuv orqali adib asarlarining nafaqat g'oyaviy mazmuni, balki badiiy-estetik xususiyatlari ham chuqurroq ochib beriladi.

Natija

Tadqiqot yakunlariga ko'ra, Abdulhamid Cho'lpon ijodi o'zbek adabiyotining eng muhim va dolzarb yo'nalishlaridan biri ekanligi ilmiy asosda tasdiqlandi. Adib asarlarida ilgari surilgan g'oyalar milliy uyg'onish, inson erkinligi va ma'naviy kamolot masalalarini o'zida mujassam etib, bugungi kun uchun ham ahamiyatini saqlab qolmoqda. Shuningdek, adabiy tanqidning turli davrlardagi yondashuvlari tahlili shuni ko'rsatdiki, Cho'lpon ijodi uzoq vaqt davomida noto'g'ri talqin qilingan bo'lsa-da, mustaqillik davrida uning asl mohiyati tiklandi. Bu esa adabiyotshunoslikda xolislik va ilmiylik tamoyillarining muhimligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Natijada, Cho'lpon ijodini adabiy tanqid nuqtai nazaridan o'rganish nafaqat adabiy merosni chuqur anglash, balki zamonaviy adabiyotshunoslikni rivojlantirishda ham muhim ahamiyat kasb etishi aniqlandi. Mazkur tadqiqot kelgusida ushbu yo'nalishda olib boriladigan ilmiy izlanishlar uchun nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa

Mazkur tadqiqot natijasida Abdulhamid Cho'lpon ijodining o'zbek adabiyotshunosligidagi o'rni va ahamiyati adabiy tanqid nuqtai nazaridan ilmiy asosda yoritildi.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, Cho'lpon ijodi nafaqat badiiy yuksakligi, balki chuqur g'oyaviy mazmuni bilan ham ajralib turadi. Uning asarlarida inson erkinligi, milliy uyg'onish va ma'naviy kamolot g'oyalari markaziy o'rin egallaydi. Shuningdek, adabiy tanqidning turli tarixiy bosqichlarida Cho'lpon ijodiga nisbatan turlicha yondashuvlar mavjud bo'lganligi aniqlandi. Ayniqsa, sovet davrida uning ijodi mafkuraviy sabablar tufayli biryoqlama talqin qilingan bo'lsa, mustaqillik davrida adib merosiga nisbatan xolis va ilmiy yondashuv shakllandi.

Bu esa adabiy tanqidning rivojida tarixiy sharoitning muhim rol o'ynashini ko'rsatadi.

Tadqiqot davomida Cho'lpon asarlarining badiiy-estetik xususiyatlari, milliylik va ma'naviyat masalalarining ifodasi hamda zamonaviy adabiyotshunoslikdagi o'rni atroflicha tahlil qilindi. Natijada uning ijodi o'zbek adabiyotining muhim bosqichlaridan biri ekanligi va bugungi kunda ham ilmiy ahamiyatini saqlab qolayotgani asoslab berildi.

Xulosa qilib aytganda, Cho'lpon ijodini adabiy tanqid asosida o'rganish milliy adabiy merosni chuqur anglash, uni kelajak avlodlarga yetkazish va zamonaviy adabiyotshunoslikni rivojlantirishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdulhamid Cho'lpon. Asarlar to'plami. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2021.
2. Ozod Sharafiddinov. Cho'lponni anglash. – Toshkent: Akademnashr, 2020.
3. Naim Karimov. XX asr o'zbek adabiyoti va jadidchilik. – Toshkent: Tafakkur, 2021.
4. Ibrohim Haqqulov. Badiiy tafakkur va talqin. – Toshkent: Akademnashr, 2022.
5. Dilmurod Quronov. Adabiyotshunoslik nazariyasi. – Toshkent: Akademnashr, 2020.
6. Bahodir Karimov. Jadid adabiyoti va milliy uyg'onish. – Toshkent: Fan, 2021.
7. Zamonaviy o'zbek adabiyotshunosligi muammolari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2023.
8. O'zbek adabiy tanqidining yangi yo'nalishlari. – Toshkent: Akademnashr, 2022.
9. Jadid adabiyoti: yangi talqin va yondashuvlar. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2024.
10. O'zbek adabiyoti va tanqid: zamonaviy qarashlar. – Toshkent: Tafakkur, 2023.